

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ ΤΩΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

Υ Π Ο
ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΠΕΡΑΝΤΩΝΗ

I. Περὶ τοῦ ὄρου «νεομάρτυρες».

Ὁ ὄρος οὗτος συναντᾶται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γραμματείᾳ ἀμέσως μετὰ τὰς εἰκονομαχικὰς ἔριδας, ἐδίδετο δὲ εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μάρτυρας, πρὸς διαχωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῶν παλαιῶν μαρτύρων. Ἐν τούτοις, χρῆσις τοῦ ὄρου γίνεται, εἰδικώτερον σήμερον, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ μαρτύρων, οἵτινες ἐμαρτύρησαν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Χριστοῦ, ὡς Θεοῦ ἀληθινοῦ, μετὰ ζώσης τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αὐτῶν, κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δούλου ἡμῶν Ἐθνους χρονικὴν περιόδον¹.

II. Τὰ αἷτια καὶ αἱ ἀφορμαὶ τοῦ μαρτυρίου.

Τὰ αἷτια καὶ αἱ ἀφορμαί, ἐξ ὧν ἐκινήθησαν οἱ Τοῦρκοι, ἵνα ὑποβάλουν τοὺς νεομάρτυρας τούτους εἰς τὰ φρικτὰ αὐτῶν μαρτύρια συμπλέκονται ἐνίοτε. Ἐν τούτοις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι, κατὰ βάσιν, τὰ αἷτια τῶν αἵματηρῶν φρικαλεοτήτων τῆς περιόδου ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων, ὑπῆρξαν τὰ ἐξῆς:

α) Ἡ μισαλλοδοξία καὶ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τῶν Τούρκων.

Κατ' ἐπικρατήσασαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, γενικὴν ἀρχήν, πᾶς χριστιανός, καταδικασθεὶς ὑπὸ τουρκικῶν δικαστηρίων, δι' οἰανδήποτε αἷτιαν, ἀφίετο ἀμέσως ἐλεύθερος, ἐὰν ἐδέχετο ν' ἀρνηθῇ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἀσπαθῇ τὴν μουσουλμανικὴν πίστιν. Ὁ ἐξισλαμιζόμενος ἀπηλλάσσετο πάσης

1. Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Οἱ Νεομάρτυρες, Ἀθήναι 1934, σ. 6. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, Ἀθήναι 1954, σ. 144-145. Hippolyte Delehaye, Greek Neomartyrs, ἐν The Constructive Quarterly, 9, New York, 1921, σ. 701-712. Ἰ. Περαντώνη, Οἱ Νεομάρτυρες, ἐν «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», 9 (1966), σ. 403-404.

φορολογίας καὶ ἔχαιρε τιμῶν καὶ διακρίσεων, πολλακίς δὲ προωθεῖτο εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα².

Ἐν τούτῳ ἀνακαλύπτομεν βασικὴν διαφορὰν τῆς συμπεριφορᾶς μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν Ρωμαίων τῶν τριῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων καὶ τῶν Τούρκων τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου, ἔναντι τῶν ἀρνούμενων τὴν πίστιν αὐτῶν χριστιανῶν. Οἱ ἐθνικοί, παρὰ πᾶσαν τὴν κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐχθρότητα αὐτῶν, ἐδείκνυον ἐκτίμησιν πρὸς τοὺς μέχρι τέλους ὑφισταμένους τὰ μαρτύρια αὐτῶν χριστιανούς καὶ περιεφρόνουν, μετὰ μανίας, τοὺς ἀρνησιχρίστους, οἵτινες καὶ ἠκολούθουν τὴν τῶν προδοτῶν μοῖραν³. Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἐνῶ ἡ στάσις αὕτη τῶν ἐθνικῶν Ρωμαίων ἠὺνείη τὸν πρὸς τὸ μαρτύριον ἐνθουσιασμόν τῶν χριστιανῶν, ἢ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος στάσις τῶν Τούρκων διηυκόλυε τὴν τῶν χριστιανῶν ἀποστασίαν.

β) Ἡ ἐκ τοῦ μουσουλμανισμοῦ ἀποστασία.

Ἡ ἀποστασία ἐκ τοῦ μουσουλμανισμοῦ ἀπετέλει κίνητρον πρὸς μαρτυρικὸν τέλος τῶν ἐκ μουσουλμάνων χριστιανῶν. Ἡ ἄθλησις τῶν ἐκ χριστιανῶν νεομαρτύρων ἀπετέλεσε πολλακίς ἱεραποστολικὴν δύναμιν διὰ τὴν ἔλξιν πρὸς τὸν χριστιανισμόν νέων μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκ μουσουλμάνων, οἵτινες ἀρνούμενοι νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν πίστιν, ὑφίσταντο τὸ μαρτύριον⁴.

γ) Ἡ ἀπλῆ ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς μουσουλμανικῆς ὁμολογίας πίστεως.

Ἡ ἔστω καὶ χάριν περιεργείας ἢ φιλομαθείας ἀπλῆ ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς μουσουλμανικῆς ὁμολογίας πίστεως ἔθετεν εἰς αὐτοὺς τὸ δίλημμα τοῦ ἐξισλαμισμοῦ ἢ τοῦ μαρτυρίου. Ὑπὸ τοιαύτην κατηγορίαν ὠδηγήθη ὑπὸ τῶν γεννιτσάρων εἰς τὸ κριτήριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ὁ ἐκ Καρπενησίου παῖς, ὅστις, παρὰ τὴν βία περιτομῆν, ἐξακολουθῶν νὰ ὁμολογῇ τὸν Χριστόν, ὑπέστη διὰ ξίφους μαρτυρικὸν θάνατον, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1672⁵.

2. Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἀθήναι 1925, 5, Ε', σ. 15.

3. Ἀρχιμανδρίτου Ἰερωνύμου Κοτσώνη, Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον... τῶν μαρτύρων, Ἀθήναι 1952, σ. 63-64.

4. I. M. Perantonis, The Concept of Mission and the Neomartyrs of Ottoman Stock, Athens 1968, ἕνθα σχετικὴ βιβλιογραφία.

5. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Νικολάου τοῦ Νέου, Βενετία 1796. Hippol. Delehaye, Ἑ. ἀν., σ. 705. Νέον Μαρτυρολόγιον², Ἀθήναι 1856, σ. 82.

δ) Ἡ ἀπλῆ φιλονικία χριστιανοῦ μετὰ Τούρκου.

Ἡ δι' οἰονδήποτε λόγον φιλονικία τῶν χριστιανῶν μετὰ τῶν Τούρκων προήγεν εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἀνωτέρω δίλημμα. Ὁ ΧΡΗΣΤΟΣ, ὁ κηπουρός, φιλονικήσας, ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετὰ τῶν Τούρκων, περὶ τῆς τιμῆς τῶν ὑπ' αὐτοῦ πωλουμένων μῆλων, ὠδηγήθη εἰς τὸ κριτήριο, συκοφαντούμενος, ὡς εἰπὼν ὅτι θὰ γίνῃ Τοῦρκος, ἐμμένων δὲ στερρῶς ἐν τῇ πίστει, ἀπετιμήθη ξίφει τὴν κεφαλὴν, τῇ 12ῃ Φεβρουαρίου 1748 ἐν Κωνσταντινουπόλει⁶.

ε) Ἡ συκοφαντία κατὰ χριστιανοῦ περὶ ἀποπείρας συνάψεως σχέσεων μετὰ μουσουλμανίδος.

Ἡ ὡς ἀνωτέρω συκοφαντία ἀπετέλει ἀφορμὴν διὰ τὸν πρὸς τὸν ἐξισλαμισμὸν ἐξαναγκασμὸν ἢ τὴν πρὸς τὸ μαρτύριον πορείαν. Ἰπὸ τοιαύτην, κατὰ συκοφαντίαν, κατηγορίαν, ὠδηγήθη εἰς τὸ κριτήριο, ὁ σῶφρων νέος ΓΕΩΡΓΙΟΣ ὁ Κύπριος, ὅστις, μὴ ἐνδίδων εἰς τὰς πρὸς ἐξισλαμισμὸν αὐτοῦ προτροπὰς τῶν Τούρκων, ἐμαρτύρησεν ἐν Πτολεμαίδι τῇ 25ῃ Ἀπριλίου 1752, πυροβοληθεὶς καὶ διαμελισθεὶς⁷.

στ) Ἡ χάριν παιδιᾶς ἀμφίεσις ὑπὸ χριστιανοῦ τουρκικῶν ἐνδουμάτων.

Ὁ ΑΓΓΕΛΗΣ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, συνδιασκεδάζων μετὰ γνωρίμων του ἐξωμοτῶν χριστιανῶν, ἔθεσε τουρκικὸν σαρίκιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, χάριν παιδιᾶς, συλληφθεὶς δὲ καὶ ἀποποιούμενος τὰς περὶ ἐξισλαμισμοῦ δελεαστικὰς προτάσεις τῶν Τούρκων, ἀπεκεφαλίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 5ῃ Σεπτεμβρίου 1680⁸.

ζ) Ὁ φθόνος τῶν Τούρκων διὰ τὸ σωματικὸν κάλλος, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν εὐσέβειαν τῶν χριστιανῶν νέων.

Ἐκ τοιούτων ἐλκτριῶν κινούμενοι οἱ Τοῦρκοι ἐξέφανερον τρομερὰν κατηγορίαν κατὰ τοῦ ΜΥΡΩΝΟΣ, τοῦ ἐκ Μεγάλου Κάστρου τῆς Κρήτης, σῶφρονος νέου καὶ ὠδηγήσαν αὐτὸν εἰς τὴν ἀγχόνην, ὁμολογοῦντα τὸν Χριστόν, τῇ 20ῇ Μαρτίου 1793⁹.

6. Ἐν. ἀν., σ. 134. Hippol. Delehay, "Ε. ἀ., σ. 505-506. Β. Ματθαίου, Μέγας Συναξαριστής², σ. 227.

7. Νέον Μαρτυρολόγιον², Ἀθῆναι 1856, σ. 134. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1929, σ. 99.

8. Νέον Μαρτυρολόγιον², σ. 93. Κ. Δουκάκη, "Ε. ἀν., 9, σ. 31-36. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἀγιολόγιον, Ἀθῆναι ἀ.έ., σ. 9.

9. Νέον Μαρτυρολόγιον², σ. 216. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, "Ε. ἀν., σ. 341.

η) Ἡ ἀκόλαστος διάθεσις τῶν Τούρκων καὶ τῶν Γεννιτσαίων εἰς βάρος χριστιανῶν δεσποινῶν καὶ νεανίδων.

ὑπὸ τοιοῦτον κίνητρον ἤχθη εἰς τὸν κριτὴν ἡ ὥραία τὴν ὄψιν καὶ φοβουμένη τὸν Θεὸν ἐκ Προύσης ΑΡΓΥΡΗ. Αὕτη, νεόνυμφος οὔσα, παρηνοχλεῖτο ὑπὸ Τούρκου τινός, ὅστις, μὴ δυνηθεὶς ἀνὰ φέρη ταύτην εἰς τὴν κακὴν γνώμην του¹⁰, ἐνήγαγε ταύτην μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι «εἶπε νὰ γίνῃ Τούρκα»¹¹. Μετὰ γενναιότητος κηρύξασα τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν της, παρέδωκεν ἐν φυλακῇ τὸ πνεῦμα τῇ 30ῇ Ἀπριλίου 1725, μετὰ πολυχρονίους βασάνους.

θ) Ἡ ἀκόλαστος διάθεσις μουσουλμανίδων κατὰ χριστιανῶν νέων.

Μουσουλμανικὴς νεῆνις ἐν Σούμνα τῆς Βουλγαρίας, φλεγομένη ἐξ ἔρωτος πρὸς τὸν 18ετῆ σεμνὸν νέον ΙΩΑΝΝΗΝ τὸν Χρυσοχόον καὶ ἀποτυχοῦσα εἰς τὰς προσπάθειάς της ὅπως προσελκύσῃ τοῦτον κατὰ τὸ φρόνημα αὐτῆς, ἐνήγαγε τοῦτον μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι ἀπεπειράθη τὸν βιασμόν της. Προσαχθεὶς ὁ Ἰωάννης εἰς τὸν κριτὴν, ᾤφειλε, κατὰ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν, ἢ νὰ τουρκεύσῃ καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν κατηγορήσασαν αὐτὸν ἢ νὰ ἀποθάνῃ δερόμενος. Ὁ νέος οὔτος ἀπήντησεν, ὅτι προκρίνει κάλλιον νὰ λάβῃ θάνατον παρὰ νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστὸν καὶ ὁμολογῶν ἐν βασάνοις τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν τῇ 14ῃ Μαΐου 1802. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου τούτου συνέγραψεν ὁ ἱερομόναχος Νικηφόρος ὁ Χῖος¹².

ι) Ἡ ὑπὸ χριστιανοῦ ἀπόπειρα ἐκ χριστιανισμοῦ μουσουλμάνου.

Μὲ τὴν κατηγορίαν ταύτην ἤχθησαν εἰς τὸ κριτήριον: Ὁ ΜΙΧΑΗΛ ὁ Μαυροδῆς, ἀρτοποιὸς ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐδέξατο, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τὸν διὰ πυρὸς θάνατον, τῇ 21ῃ Μαρτίου 1544¹³. Ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ ὁ Κάλφας, ὁ ἐκ Γαλατᾶ, ὅστις ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 26ῃ Φεβρουαρίου

10. Νέον Μαρτυρολόγιον², σ. 112.

11. Αὐτόθι. Πρβλ. καὶ Φιλίππου Φιλιππίδου, Ἡ νεομάρτυς Ἀργυρῆ, Κων/λις 1912, σ. 28-39. Otto F. A. Meinardus, The Saints of Greece, Athens 1970, σ. 22.

12. Νέον Λειμωνάριον², Ἀθήναι 1873, σ. 189. Β. Ματθαίου, Ἐ. ἀν., 5, σ. 358. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, οἱ Νεομάρτυρες, Ἀθήναι 1934, σ. 64. Otto Meinardus, Ἐ. ἀν., σ. 105.

13. Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Μιχαήλ, Ἀθήναι 1908, σ. 23. Ν. Μαρτυρολόγιον², σ. 53. Κ. Δουκάκη, Ἐ. ἀν., 3, σ. 167. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἐ. ἀν., σ. 338, 339.

1575¹⁴. Ὁ ἐκ Βάλτα τῆς Κασσάνδρας ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ὁ ράπτης, ὅστις ἐδέξατο, ἐν Θεσσαλονίκῃ, δι' ἀγχόνης τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου τῇ 26ῃ Ἰουλίου 1777¹⁵.

ια) Ἡ ἀποστολικὴ καὶ κοινωνικὴ δρᾶσις κληρικῶν καὶ μοναχῶν.

Ἡ φιλεκαπιδευτικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἀποστολικὴ δρᾶσις τῆς ἐν Ἀθήναις μαρτυρησάσης ὀσιομάρτυρος ΦΙΛΟΘΕΗΣ τῆς Ἀθηναίας ὑπῆρξεν ἀφορμὴ, ἔνεκα τῆς ὁποίας, οἱ Τοῦρκοι ὑπέβαλον ταύτην εἰς τὸ μαρτύριον τῇ 24ῃ Ὀκτωβρίου 1588¹⁶. Μνημονευτέα ἐναυῦθα ἡ ἀποστολικὴ δρᾶσις τοῦ ἐκ Μυριχόβου τῆς Θεσσαλίας ὀσιομάρτυρος ΔΑΜΙΑΝΟΥ, δι' ἣν ἐδέχθη δι' ἀγχόνης καὶ πυρᾶς τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου τῇ 14ῃ Φεβρουαρίου 1568¹⁷ καὶ ἡ πολλαχόθεν γνωστὴ σήμερον πολυκύμαντος ἐθνικὴ, ἀποστολικὴ καὶ φιλεκαπιδευτικὴ δρᾶσις τοῦ ΚΟΣΜΑ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἔνεκα τῆς ὁποίας οὗτος, ἀποδειχθεὶς ἰσαπόστολος ἐν τῇ συνειδήσει τῶν χριστιανῶν, ἐκίνησε πρῶτον τὸν σεβασμὸν καὶ εἶτα τὸν φθόνον τοῦ δυνάστου καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸ μαρτύριον τῇ 24ῃ Αὐγούστου 1779¹⁸.

ιβ) Αἱ ἐπαναστάσεις καὶ αἱ ἀνταρσίαι τῶν χριστιανῶν.

ὑπὸ τοιαύτην κατηγορίαν ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ὁ Μητροπολίτης Λαρίσης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ὁ φιλόσοφος τῷ 1611, ἐκδαρεὶς ἐν Ἰωαννίνοις¹⁹.

14. Ν. Μαρτυρολόγιον², σ. 57. Κ. Δουκάκη, "Ε. ἀν., 2, σ. 403. Otto Meinardus, "Ε. ἀν., σ. 108. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, "Ε. ἀν., σ. 238.

15. Ν. Μαρτυρολόγιον², σ. 198. Β. Ματθαίου, "Ε. ἀν., 7, σ. 490. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, "Ε. ἀν., σ. 51.

16. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1891, 1, σ. 145-165. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1928, σ. 52-54. Βίος καὶ Πολιτεία τῆς ὀσίας καὶ Θεοφύρου Μητρὸς ἡμῶν Φιλοθέης, ἐν Ν. Λειμωνάριον², Ἀθῆναι 1873, σ. 43-49.

17. Ἀσματικὴ Ἀκολουθία, Βενετία 1805. Πάνου Ι. Βασιλείου, Δαμιανὸς ὀσιομάρτυς, ἐν Ὀρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, 4, Ἀθῆναι (1964), σ. 935.

18. Φάνη Μιχαλοπούλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1940, ἐνθα ἐκτενῆς περὶ αὐτοῦ βιβλιογραφία. Αὐγουστίνου Καντιώτου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθῆναι 1959. Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ ἐν Ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου, Βενετία 1814. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, "Ε. ἀν., σ. 259. Ν. Ι. Σωτηροπούλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἐν Ὀρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, 7 (1965), σ. 894-899.

19. Δ. Σαλαμάγκα, Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου, Ἀθῆναι 1953. Κ. Α. Βοβολίνη, Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀθῆναι 1952, σ. 35. Γεωργίου Ἀθ. Οἰκονόμου, Εἴκοσι πέντε ἄγιοι τῆς Ἠπείρου, ἐν Ἠπειρωτικά, ἔτος Α', Ἀθῆναι 1938. Κ. Μέρτζιου, Ἡ Ἐπανάστασις Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου, ἐν Ἠπειρωτικά Χρονικά, 13 (1938) σ. 81-90. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος, Μητροπολίτης Λαρίσης, ἐν Ἠθικῇ καὶ Ὀρησκευτικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, 5 (1964), σ. 29.

Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα καὶ τὸν ἐκ Μπεζοῦλας τῶν Ἀγράφων ἱερομάρτυρα ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Ἀρχιεπίσκοπον Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Θεσσαλίας, ὅστις κατηγορηθεὶς ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου τοῦ φιλοσόφου, ὑπεβλήθη εἰς φρικτὰ μαρτύρια καὶ ἔλαβε μαρτυρικὸν τέλος τῇ 4ῃ Δεκεμβρίου 1601²⁰.

ιγ) Ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ὁ πόθος τῶν χριστιανῶν διὰ τὸ μαρτύριον.

Ὁ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμός, ὁ ζῆλος καὶ ὁ πρὸς τὸ μαρτύριον ἀκατάσχετος πόθος, μεθ' ὧν προσήρχοντο ὀπλισμένοι πρὸ τῶν Τούρκων κριτῶν οἱ νεομάρτυρες, ἀπετέλεσαν πολλάκις ἀφορμὰς καὶ αἷτια τοῦ ἐν βασάνοις μαρτυρικοῦ αὐτῶν τέλους.

Ἡ ἱστορία τῶν νεομαρτύρων γέμει περιπτώσεων, καθ' ἃς οἱ νέοι οὗτοι στῦλοι τῆς χριστιανικῆς πίστεως, μετὰ σταθερότητος καὶ ἔμπλεοι ἐνθουσιασμοῦ προσήρχοντο πρὸ τῶν πνευματικῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐζήτουν παρ' αὐτῶν τὴν πρὸς τὸ μαρτύριον εὐλογίαν²¹. Παρὰ τὰς ὑπὸ τῶν πνευματικῶν τούτων προβαλλομένας ἐκάστοτε ἀντιρρήσεις, σχεδὸν πάντοτε, ὁ ζῆλος τῶν ἰδίᾳ προαιρέσει καὶ θεῖα ἐλλάμψει βουληθέντων, ὅπως θυσιάσουν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἵνα στηρίξουν τὴν πίστιν τῶν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς δουλείας καμπτομένων, ἐπετύγγανε τὴν τε πνευματικὴν προετοιμασίαν καὶ τὰς πρὸς τὸ μαρτύριον εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας²². Ἐνταῦθα μνημονευτέος ὁ ἐνθουσιασμός, μεθ' οὗ οἱ ἰδίᾳ βουλήσει ἐξισλαμισθέντες χριστιανοὶ καὶ οἱ διὰ διαφόρων μεθόδων πρὸς ἐξισλαμισμὸν ἐξαναγκασθέντες, μετανοοῦντες ἀργότερον καὶ θεωροῦντες ἀνεπαρκῆ τὴν μετάνοιαν αὐτῶν, ἐπέστρεφον, κατόπιν μακρᾶς εἰς διαφόρους Μονὰς προετοιμασίας, εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξωμοσίας των, ἔνθα, μετὰ παρρησίας ὁμολογοῦντες τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ὑφίσταντο ὑπὲρ αὐτῆς τὸ μαρτυρικὸν τέλος. Τὸν δρόμον τοῦτον τῆς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐπιστροφῆς εἰς τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ μαρτυρίου, ἠκολούθησαν καὶ οἱ ἀκόλουθοι νεομάρτυρες:

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ὁ ἐκ Ζακύνθου. Ὑπηρετῶν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, εἷς τι τουρκικὸν πλοῖον περιετμήθη διὰ τῆς βίας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀποδράσας, ἐνῶ ὠδηγεῖτο

20. Ν. Μαρτυρολόγιον², σ. 59. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1869, σ. 211. Θωμᾶ Πασχίδου, Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος καὶ Ἰσαποστόλου Κοσμᾶ, Βουκουρέστιον 1860. Πάνου Ι. Βασιλείου, Σεραφεῖμ Ἀρχιεπίσκοπος Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Θεσσαλίας, ἱερομάρτυς, ἐν «Ἠθικῇ καὶ Θρησκευτικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», 11 (1967), σ. 52-54.

21. Delehaye, "Εν. ἀ.", σ. 711.

22. Αὐτόθι.

ὡς δῶρον πρὸς τὸν Σουλτᾶνον, μετέβη εἰς Σάμον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Χίον, ἔνθα, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ συλληφθεὶς, προσήχθη εἰς τὸν κριτὴν, ὅστις, ἐπὶ τῷ ἀκλονήτῳ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τοῦ Θεοφίλου, ἐξήνεγκε κατ' αὐτοῦ τὴν διὰ πυρᾶς θανατικὴν ἀπόφασιν.

Ἀπτόητος ὁ γενναῖος οὗτος μάρτυς ἐποίησε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ εἰπὼν «εἰς χεῖρας σου, Χριστέ μου, παραδίδω τὴν ψυχὴν μου»²³, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πυρᾶν, ἔνθα καιόμενος παρέδωκε τὸ πνεῦμα τῇ 24ῃ Ἰουλίου 1635»²⁴. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου συνέγραψε τὸ πρῶτον ὁ Γεώργιος ὁ Κορέσσιος ὁ Χῖος²⁵.

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταγόμενος, ὠνομάζετο κατὰ κόσμον Διαμαντής, ἀπορφανισθεὶς δὲ εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς ἐξισλαμισμὸν. Μετανοῶν ἀργότερον, μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ὀνομασθεὶς Δαμασκηνός, ἤσκειτο ἐπὶ δώδεκα ἔτη. Ἐμφορούμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸ μαρτύριον πόθου μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐκήρυττεν ἐνώπιον τῶν Τούρκων τὸν Χριστόν, προτρέπων τούτους ὅπως ἀρνηθῶσι τὸν Μωάμεθ. Συλληφθεὶς καὶ ἀνηλεῶς δερόμενος, προσήχθη ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ τοῦ Γαλατᾶ. Ὁμολογῶν καὶ πρὸ τοῦ κριτοῦ τὸν Χριστόν, προσήχθη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Βεζύρη. Ἐλέγχων καὶ ἐνώπιον τοῦ Βεζύρη τὴν μουσουλμανικὴν πίστιν, ἐπέτυχεν ὁ μάρτυς τὴν ποθουμένην ἀπόφασιν, καθ' ἣν οὗτος ἀπεκεφαλίσθη κατενώπιον τῆς θύρας τοῦ Πατριαρχείου τῇ 13ῃ Νοεμβρίου 1681. Τὸ λείψανον αὐτοῦ ἡγοράσθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐνεταφιάσθη μετὰ τιμῶν²⁶.

ΗΛΙΑΣ ὁ ΑΡΔΟΥΝΗΣ. Γεννηθεὶς ἐν Καλαμάτᾳ μετήρχειτο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κουρέως. Κατόπιν λογομαχίας μετὰ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως, προσῆλθεν αὐθορμήτως εἰς τὸν κριτὴν καὶ ἀπέπτυσε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἐλεγχόμενος ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἀπῆλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα ἐμόνασεν ἐπὶ 8 ἔτη, ἀσκούμενος ἐν ἀρετῇ καὶ προσευχῇ εἰς τὸ μαρτύριον.

Ἐπανελθὼν εἰς Καλαμάταν, ὡμολόγησεν ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ, μετ' ἐνθουσιασμοῦ, τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἐδέξατο τὸν διὰ πυρὸς θάνατον τῇ 31ῃ

23. Νέων Λειμωνάριον², Ἀθῆναι 1873, σ. 284.

24. Ν. Μαρτυρολόγιον², σ. 65. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Οἱ Νεομάρτυρες, σ.

32. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἔ. ἀν., σ. 201.

25. Ν. Μαρτυρολόγιον², σ. 65, Σημείωσις 2 «Τούτου τὸ μαρτύριον συνέθετο ὁ σοφώτατος καὶ θεολογικώτατος Γεώργιος Κορέσσιος ὁ Χῖος, ὅστις καὶ Ἀκολουθίαν τούτου συνέθετο, ἥτις ψάλλεται κατ' ἔτος εἰς τὸν ἐν Χίῳ ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου καὶ ἡ ἐορτὴ αὐτοῦ γίνεται, καὶ μέρος τῶν λειψάνων του εὐρίσκεται».

26. Νέων Μαρτυρολόγιον², σ. 96. Β. Ματθαίου, Μ. Συναξαριστής, 11, σ. 388. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἔ. ἀν., σ. 106. Otto Meinardus, Ἔ. ἀν., σ. 50.

Ἰανουαρίου 1686. Ἡ τιμία κάρα τοῦ μάρτυρος τεθησαύρισται ἐν τῇ ἐν Μεσσηνίᾳ Ἱερᾷ Μονῇ Βουλκάνου²⁷.

ZACHARIAS ἐξ Ἄρτης. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἐξισλαμισθεὶς, μετέβη ἐξ Ἄρτης εἰς Πάτρας, ἐνθα, μετερχόμενος τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γουναρᾶ καὶ ἐλθὼν εἰς ἄκραν μετάνοιαν, ἐξωμολογήθη εἰς πνευματικὸν τὸ ἀμάρτημά του, παρ' οὗ καὶ ἐζήτησε τὴν πρὸς τὸ μαρτύριον ἄδειαν. Ὁ πνευματικὸς οὗτος, φοβούμενος μήπως ἀποκάμη ὁ μάρτυς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν βασανιστηρίων, ἀπέτρεπεν αὐτὸν λέγων πρὸς αὐτὸν ταῦτα: «ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου (ἐννοῶν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὁρλώφ) ὅπου ἤλθον οἱ Ἀλβανῖται εἰς τὸν Μωρέα, ἔμαθον τοὺς ἐντοπίους Τούρκους τόσους τρόπους τυραννίας, διὰ νὰ παιδεύουν τοὺς χριστιανούς, ὅπου κατὰ ἀλήθειαν ὅσα ἀκούομεν εἰς τοὺς βίους τῶν παλαιῶν μαρτύρων, δὲν εἶναι τίποτε, ἀναφερόμενα εἰς ταῦτα τῶν Ἀλβανιτῶν. Ὅθεν μὴ στοχασθῆς, ὅτι, ἀφ' οὗ παρουσιασθῆς εἰς τοὺς ἐξουσιαστάς, ἔχουν νὰ προστάξουν εὐθὺς νὰ σοῦ κόψουν τὴν κεφαλὴν»²⁸. Ὁ ἅγιος τότε ἀπεκρίθη εἰς τὸν πνευματικὸν λέγων: «ἔχω τόσην δίψαν, διὰ νὰ βασανισθῶ διὰ τὸν Χριστόν, ὅπου ἐπιθυμῶ νὰ λάβω, ἂν ἦσαν ἀκόμη καὶ περισσότερα παιδευτήρια, ἀπὸ αὐτὰ ὅπου μοῦ εἶπες τῶν Ἀλβανιτῶν»²⁹. Ὅθεν κοινωνήσας ὁ Ζαχαρίας τῶν ἀχράντων μυστηρίων παρουσιάσθη εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς πόλεως κηρύττων τὸν Χριστόν. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας βασανιζόμενος με ἀξιοθαύμαστον καρτερίαν, παρέδωσε τὸ πνεῦμα, τὰ σκέλη σχισθεὶς, ἐν Πάτραις τῇ 20ῇ Ἰανουαρίου 1782. Εἰκὼν τοῦ Ἁγίου σφίζεται ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ «Κάτω Παναγιᾶς» Ἄρτης³⁰.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ὁσιομάρτυς ὁ Καπερνησιώτης. Καταγόμενος ἐκ τῆς παρὰ τὸ Καρπενήσιον κώμης Μέγα, ὠνομάζετο Γεώργιος. Ἐνδεκαετῆς ὢν, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠργάζετο παρὰ τινι παντοπώλῃ. Μεταφέρων δὲ ἡμέραν τινά, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐντὸς χαλκίνου δίσκου, πινάκια πλήρη πεπηγύτος γάλακτος καὶ ὀλισθήσας ἔθραυσεν αὐτά. Κλαίων ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, περισυνήχθη ὑπὸ ἐπισήμου Ὀθωμανίδος, ἥτις, ἐπιδαψιλεύσασα αὐτῷ περιποιήσεις, κατώρθωσε τὸν ἐξισλαμισμὸν τούτου. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, συναισθανθεὶς ὁ Γεώργιος τὴν ἀποστασίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἀργότερον μετέβη εἰς Ἄγιον Ὄρος, ἐνθα ἐκάρη μοναχὸς λαβὼν τὸ ὄνομα Γεράσιμος. Ποθῶν τὸ μαρτύριον, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ ἀπέπτυσεν τὸν

27. Νεοφύτου Γεωργιάδου, Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ὁσιομάρτυρος Ἡλίας τοῦ νέου, Καλάμι 1864. Κ. Δουκάκη, Μέγας Συναξαριστής, 1, σ. 666-80. Νέον Μαρτυρολόγιον², σ. 103.

28. Νέον Μαρτυρολόγιον², σ. 209.

29. Αὐτόθι.

30. Τοπικὴ Ἀγιολογία Ἱ. Μητροπόλεως Ἄρτης, ἐν Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1965, σ. 263.

ἰσλαμισμὸν ἐνώπιον τοῦ πρῶην κυρίου αὐτοῦ, κηρύξας τὸν Χριστόν. Ἐμμένον ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις τῶν Τούρκων καὶ τὰς βασάνους, ἀπεκεφαλίσθη εικοσιπενταέτης, τῇ 3ῃ Ἰουλίου 1812, ἐν Μπαμπᾶ - Χουμαί τῆς Κωνσταντινουπόλεως³¹.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ὁ ἐκ Δημητσάνης. Καταγόμενος ἐκ πλουσίας οἰκογενείας τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τῇ Σχολῇ τῆς ὁποίας καὶ ἐξεπαιδεύθη, συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅθεν μετέβη εἰς Ἰάσιον, ἔνθα εὗρισκετο ὁ πατήρ του μετὰ τῶν μεγαλύτερων ἀδελφῶν τοῦ μάρτυρος, Γεωργίου καὶ Χρίστου. Τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα αὐτοῦ ἦτο Ἐλευθέριος. Μεταβαλὼν ἀργότερον ἐκ Βουκουρεστίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠρνήθη τὸν Χριστόν καὶ ἐξἰσλαμισθεὶς ἀπεκλήθη Ρεσίτης. Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μεταμεληθεὶς μετέβη εἰς Ἅγιον Ὅρος, ἔνθα συνήνητησε τὸν ἐν Λαύρα διατρίβοντα συμπατριώτην αὐτοῦ Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε΄, πρὸς ὃν ἐξωμολογήθη τὰ κατ' αὐτόν. Περιελθὼν πολλὰς μονὰς καὶ σκήτας, ἐξομολογούμενος καὶ διαβιῶν ἐν νηστείᾳ, ἀγρυπνίᾳ καὶ προσευχῇ, ἐκάρη μοναχὸς καὶ ὀνομάσθη Εὐθύμιος. Προπεμφθεὶς ὑπὸ πολλῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἔφθασεν εἰς Γαλατᾶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ 19 /3 /1814, κοινωνήσας δὲ τῶν ἀχράντων Μυστηρίων καὶ ἐνδυθεὶς τουρκικὰ ἱμάτια, παρουσιάσθη καὶ κατεπάτησεν ἐνώπιον τοῦ Βεζύρη τὸ τουρκικὸν φέσιόν του, ὁμολογῶν τὸν Χριστόν καὶ ἀρνούμενος τὸν Μωάμεθ. Ριφθεὶς εἰς τὴν φυλακὴν, συνεχῶς ἀνακρινόμενος καὶ βασανιζόμενος, ὠδηγήθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐν σταθερότητι φρονήματος εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου, ἔνθα ἐδέξατο τὸν στέφανον τοῦ ἀθλοθέτου Χριστοῦ, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς, ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 22ῃ Μαρτίου 1814.

Ἡ μνήμη του τιμᾶται τὴν 22αν Μαρτίου καὶ τὴν 1ην Μαΐου μετὰ τῶν συναθλητῶν αὐτοῦ Ἰγνατίου καὶ Ἀκακίου. Τιμῶντες τὸν ὀσιομάρτυρα τοῦτον οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ, ὁμοῦ μετὰ τοῦ νεομάρτυρος καὶ ἔθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄, ἔδρυσαν ἐπ' ὀνόματι τούτων κοινὸν ἐν Δημητσάνῃ ναόν³².

31. Κυρίλλου Καστανοφύλλη καὶ Ἀναγνώστου Ἰατρίδου, Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ὀσιομάρτυρος Γερασίμου τοῦ ἐκ Μεγάλου Χωρίου τοῦ Καρπενησίου, Ἀθήναι, 1902. Κ. Δουκάκη, Μέγας Συναξαριστής, 7, σ. 26. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἐ. ἄν., σ. 90.

32. Ἰωάννου Περαντώνη, Εὐθύμιος, ἐν «Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», 5, Ἀθήναι (1964), σ. 1046., ἔνθα ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Otto Meinardus, Ἐ. ἄν., σ. 72.

III. Ἐπίλογος.

Οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες νεομάρτυρες ἀποτελοῦν «βραχεῖαν μερίδα»³³ τῶν νεοφανῶν ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἀποδεικνύουν τὴν δύναμιν ταύτης, ὅπως, ἐν μέσῳ μακραίωνος καὶ βαρυτάτης τυραννίας, διατηρῆ ἀκέραια ἐν τῇ πίστει τὰ τέκνα αὐτῆς. Οἱ χριστοφόροι οὗτοι μάρτυρες, συνδουλεύοντες καὶ συμμάρτυροῦντες μετὰ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἤχθησαν ἕκαστος κενωρισμένως, διὰ τῆς θυσίας αὐτῶν, αὐτοδικαίως, ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ ἔθνομάρτυρος εἰς τὴν τιμὴν τοῦ μάρτυρος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, καθόσον τὸ ὑπὲρ οὗ ἠγωνίσθησαν ἰδανικόν, εἴτε ἐλευθερία, εἴτε πίστις ἀποκληθῆ, περιέχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀνυποκρίτου πίστεως εἰς τὰ ἰδανικά τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Θρησκείας.

33. Εὐγενίου Βουλγάρεως, Πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον ἐπιστολὴ περ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἀγίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῶν γενομένων ἐν αὐτῇ θυμάτων, Ἀθῆναι 1844, σ. 31-32.